

Nordre Land kommune

Ekte landsbyliv og levende grender med åpenhet, nærhet og skaper glede

ÅRSBERETNING 2016

Dokksfløydammen, skjeggklokke og Dokkadelta.

VEDTATT I K-SAK XX/17

INNHold

Innledning	3
1 Forhold av vesentlig betydning for kommunen	3
1.1 Pensjon	3
1.2 Inntekter fra kraft-sektoren.....	4
1.3 Fondsbruk	4
2 Økonomisk stilling	5
2.1 Regnskapsresultat.....	6
2.2 Netto driftsresultat	6
2.3 Inntektsutvikling	9
2.4 Arbeidskapitalen	10
2.5 Likviditet	11
2.6 Soliditet.....	13
2.7 Gjeldsgrad.....	14
2.8 Egenfinansiering av investeringer.....	14
3 Avvik budsjett-regnskap.....	15
3.1 Fellesinntekter/fellesutgifter	15
3.2 Enhetene.....	17
4 Redegjørelse for likestilling	20
5 Etikk.....	23
6 Internkontroll	24

INNLEDNING

Årsberetningen er en lovpliktig del regnskapet. Den er ment å være utfyllende i forhold til den informasjon som gis i årsregnskapet. Årsberetningen skal gi opplysninger om forhold som er viktige for å bedømme kommunens økonomiske stilling og resultatet som ikke fremgår av årsregnskapet, samt om andre forhold av vesentlig betydning for kommunen. Det er rådmannen som i årsberetningen presenterer og analyserer kommunens resultat og finansielle stilling.

Regnskapet for 2016 viser god økonomisk kontroll i den styrbare delen av driften, og samlet sett går den styrbare delen av driften med et mindreforbruk på ca. kr 174.000,-. En rekke uforutsette, ikke budsjetterte engangshendelser gjør at kommunens regnskap samlet sett avsluttes med et positivt resultat på kr 17,9 mill. Resultatet er i stor grad påvirket av pensjonsforhold, vertskommunetilskudd, høyere refusjonsinntekter og kommunens andel av den betydelige nasjonale veksten i skatteinntektene. Et godt nettodriftsresultat på kr 28,99 mill. eller 4,78 %, viser godt økonomisk resultat for 2016.

Mange av enhetene leverer gode økonomiske resultater. Det er også klart at kommunen på noen områder har utfordringer. Uforutsette hendelser og endringer i behov hos brukere, gir store utslag økonomisk. Men et gjennomgående økonomisk fokus og god økonomisk kontroll, resulterer i et samlet sett godt økonomisk resultat for enhetens drift.

1 FORHOLD AV VESENTLIG BETYDNING FOR KOMMUNEN

1.1 PENSJON

Pensjon er et omfattende område med store summer både når det gjelder utgiftsføring i driftsregnskapet i løpet av et år, og ikke minst når det gjelder forpliktelse og eiendeler i balansen.

Driftsregnskapet

I kommuneregnskapet skal samlet pensjonskostnad utgiftsføres. Samlet pensjonskostnad består av netto pensjonskostnad og premieavviket med amortisering av tidligere års premieavvik. I Kommunal Lands Pensjonskasse (KLP) ble samlet pensjonskostnad redusert fra kr 47,8 mill. i 2015 til kr 36,8 mill. i 2016. Den relativt store reduksjonen i pensjonskostnaden skyldes amortiseringen av et stort premieavvik fra 2014 i 2015 på kr 12,4 mill., mens amortiseringen av premieavviket for 2015 i 2016 var kr 0,5 mill. i positiv retning. Nordre Land kommune har ett års amortisering av premieavviket, og har derfor full utgiftsføring i motsetning til de fleste andre kommuner som har valgt 15, 10 og 7 års amortisering.

I regnskapet for 2016 er det på resultatenheterens områder utgiftsført en pensjonsutgift på 17 % av alle lønnsutbetalinger. Dette er samme nivå som for 2015. Denne utgiftsføringen var i 2016 høyere enn den samlede pensjonskostnaden som kommunen skal utgiftsføre, og det måtte derfor føres en netto kostnadsreduksjon på kr 7,48 mill. på pensjonsområdet i forbindelse med årsavslutningen.

I Statens Pensjonskasse (SPK) ble samlet pensjonskostnad økt fra kr 4,9 mill. i 2015 til kr 6,3 mill. i 2016. For SPK ble det i 2016 utgiftsført en pensjonsutgift på 11,55 % av alle lønnsutbetalinger for lærere og andre som omfattes av denne pensjonsordningen. Denne utgiftsføringen var veldig godt i samsvar med samlet kostnad, så det ble kun foretatt en minimal inntektsføring i forbindelse med årsavslutningen.

Balansen

Pensjonsforpliktelsen, det vil si kommunens forpliktelse til å utbetale pensjon en gang i fremtiden, står som en langsiktig gjeld i balansen. Pr 31.12.16 utgjorde dette kr 718 mill. i KLP og kr 80,7 mill. i SPK.

Pensjonsmidlene som er avsatt i balansen for å dekke den fremtidige pensjonsforpliktelsen, er ført som anleggsmiddel i balansen. Pensjonsmidlene utgjør kr 594 mill. i KLP og kr 58,6 mill. i SPK. Differansen mellom forpliktelsen og de midlene som er satt av for å dekke forpliktelsen, er både knyttet til at det ikke avsettes pensjonsmidler til eventuelle framtidige AFP-forpliktelser og at det er forventninger om en økt verdi på pensjonsmidlene frem til pensjonene skal utbetales.

Nordre Land kommune har valgt ett års amortisering av premieavviket. Dette betyr at hele premieavviket utgiftsføres året etter at det oppstår. De fleste andre kommune i Norge deler utgiftsføringene (amortiserer) over 15 år, 10 år og 7 år. At Nordre Land kommune har ett års amortisering gjør at kommunen ikke har en oppbygd «pensjonsbombe» med ventende premieavviks-utgifter i balansen i regnskapet. Det er kun årets premieavvik som står i balansen.

1.2 INNETEKTER FRA KRAFT-SEKTOREN

Nordre Land kommune har store inntekter knyttet til vannkraftutbyggingen i kommunen, med både konsesjonsavgifter, salg av konsesjonskraft, eiendomsskatt på verker og bruk, naturressursskatt og inntekter som eier av VOKKS. Alle inntektene går inn i driftsregnskapet til Nordre Land kommune og blir brukt til å gi tjenester til innbyggerne i Nordre Land.

Konsesjonsavgifter, som skal gi kommunen en erstatning for generelle skader og ulemper som følge av vannkraftutbyggingen som ikke blir kompensert på annen måte, utgjorde i 2016 kr 2,368 mill. Inntektene fra konsesjonsavgiftene avsettes til næringsfond og brukes til tiltak rettet mot næringslivet i Nordre Land.

Med Dokksfløy-utbyggingen i 1989 kom Nordre Land kommune sin rett til uttak av konsesjonskraft. I 2016 gav salget av konsesjonskraft en netto inntekt i driftsregnskapet på kr 4,1 mill.

I tillegg til konsesjonskraftsalget gir vannkraftutbyggingen eiendomsskatteinntekter. I 2016 utgjorde eiendomsskatten fra kraftverkene kr 12,8 mill. I tillegg til eiendomsskatt på kraftverk, hadde kommunen i 2016 eiendomsskatteinntekter fra andre verker og bruk på kr 3,7 mill.

Naturressursskatten er en særskatt for kraftselskap. Skatten skal sikre kommunene med kraftproduksjon en stabil del av de samlede skatteinntektene fra kraftverkene. For Nordre Land kommune utgjorde naturressursskatten nesten kr 7,58 mill. i 2016.

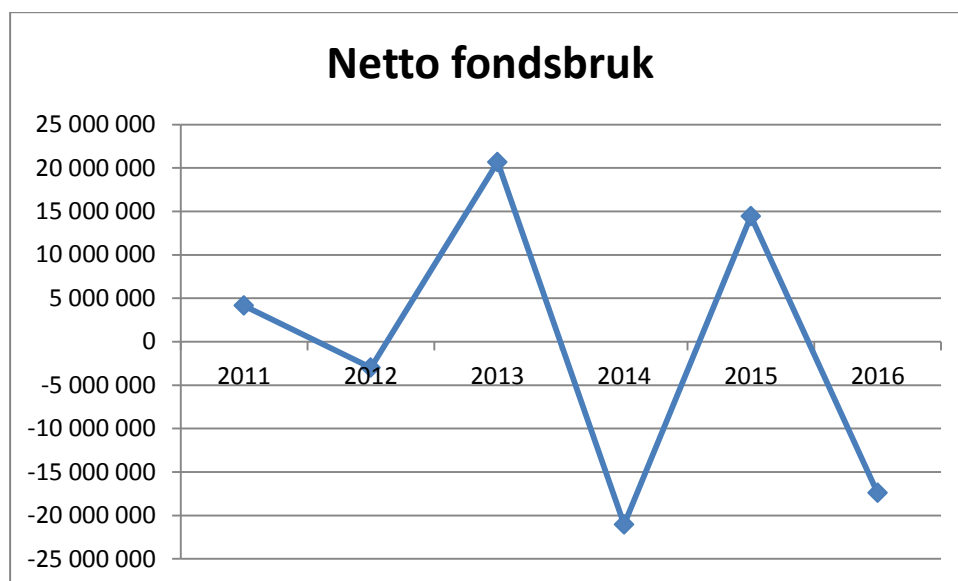
Nordre Land kommune eier 2/3 av VOKKS AS. Som eier mottok Nordre Land kommune kr 4,85 mill. i utbytte i 2016. I tillegg til utbytte mottok Nordre Land kommune kr 4,05 mill. i renter på ansvarlig lån gitt til VOKKS NETT AS.

1.3 FONDSBRUK

I 2016 brukte Nordre Land kommune vel kr 6,5 mill. fra fond i driftsregnskapet. Av dette utgjorde kr 4,6 mill. bruk av bundne fond. Nordre Land kommune avsatte kr 23,6 mill. til fond i 2016. En del av avsetningen til fond er knyttet til avsetning av premieavviket på kr 3,7 mill. for finansiering av utgiftsføringen i 2017. I tillegg er det generelt disposisjonsfondet styrket i 2016. Opprinnelig budsjettert avsetning til disposisjonsfond på kr 3,7 mill., i tillegg er kr 5,6 mill. av overskuddet i 2015 avsatt til generelt disposisjonsfond. Dette betyr at generelt disposisjonsfond ble styrket med kr 9,3 mill. i 2016.

I 2016 ble fondskapitalen totalt økt med kr 17,4 mill., altså ble det avsatt kr 17,4 mill. mer til fond enn det som ble brukt.

Grafen nedenfor viser netto fondsbruk de siste seks årene:

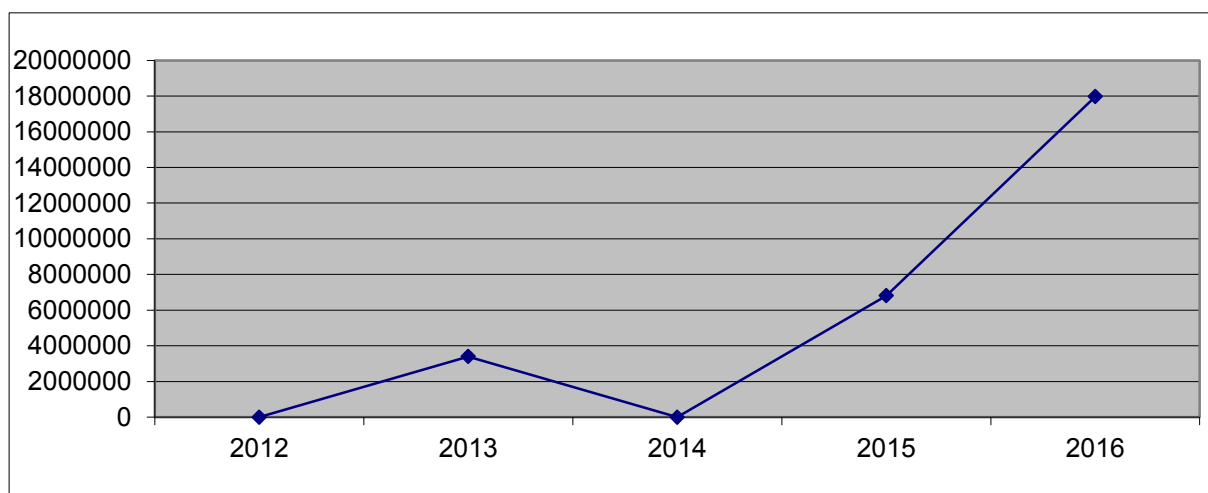
Grafen viser at det i 2012, 2014 og 2016 ble avsatt mer til fond enn det ble brukt av fond. Disse årene ble fondene styrket og styrkingen var til dels betydelig i 2014 og 2016. De andre årene har det vært stor bruk av fond sammenlignet med det som er blitt avsatt. Også når det gjelder netto fondsbruk, har pensjon i form av størrelsen på premieavviket, vesentlig betydning. I 2013 og 2015 er det bruk av premieavviksavsetningen fra året før som bidrar negativt. I tillegg er det i 2015 brukt kr 10,0 mill. av fondsmidler til utlån som ansvarlig lån til Vokks Nett AS. For 2016 er det den omtalte avsetningen av premieavviket i tillegg til styrkingen av det generelle disposisjonsfondet som bidrar positivt.

2 ØKONOMISK STILLING

Ved å benytte økonomiske nøkkeltall har man et grunnlag for å vurdere om kommunens virksomhet drives økonomisk forsvarlig. Nivåene på de beregnede nøkkeltallene må vurderes opp mot måltall for å avgjøre om en verdi er god eller dårlig. Nordre Land kommune har mål i Økonomiplan 2016-2019 knyttet til netto driftsresultat, egenfinansiering av investeringer og størrelsen på disposisjonsfondet i forhold til brutto driftsinntekter. Oppnådd resultat måles mot dette. Samtidig benyttes anbefalinger fra statlige myndigheter og snittet i Oppland eller landsgjennomsnittet som sammenligningsgrunnlag for Nordre Land kommune sine økonomiske nøkkeltall for 2016. Dette for å synliggjøre nivået på nøkkeltallene for kommunen.

2.1 REGNSKAPSRESULTAT

Nordre Land kommune legger frem et regnskapsmessig resultat for 2016 med et mindreforbruk på kr 17.973.601,25,-. Til sammenligning viste resultatet for 2015 et mindreforbruk på kr 6.809.776,56. I 2012 og 2014 ble resultatet 0,- etter pliktige strykninger fra et opprinnelig resultat på kr 2.864.800,55,- i 2012 og kr 2.718.748,78,- i 2014. Grafen nedenfor viser utviklingen i regnskapsresultatet de siste fem år (etter forskriftsmessige strykninger):

Årets mindreforbruk i driftsregnskapet i forhold til brutto driftsinntekter er for Nordre Land kommune på 3,0 %. Dette er et godt resultat sammenlignet med landet og snittet for Opplandskommunene som er 1,9 %. Regnskapsresultatet i det kommunale regnskapet sier lite om det økonomiske resultatet, da bruk og avsetning av fond er med i regnskapsresultatet. I det kommunale regnskapet er det netto driftsresultat som er den viktigste størrelsen.

2.2 NETTO DRIFTSRESULTAT

Netto driftsresultat er hovedindikatoren for økonomiske balansen i en kommune. Det viser hva kommunen sitter igjen med av løpende inntekter etter at løpende utgifter er trukket fra. Netto driftsresultat er et uttrykk for hva kommunen har til disposisjon til avsetninger og finansiering av investeringer.

Netto driftsresultat er en regnskapsbenevnelse som kun brukes i kommuneregnskapet. Sammenhengen mellom netto driftsresultat og det regnskapsmessige resultatet er som følger:

Driftsinntekter

- driftsutgifter

=Brutto driftsresultat

- renter og avdrag

=Netto driftsresultat i kroner

+ Bruk av fond

- Avsetning til fond

- Overført til investeringsregnskapet

= Regnskapsmessig resultat

I Økonomiplan 2016-2019 ble det vedtatt følgende mål knyttet til netto driftsresultat:

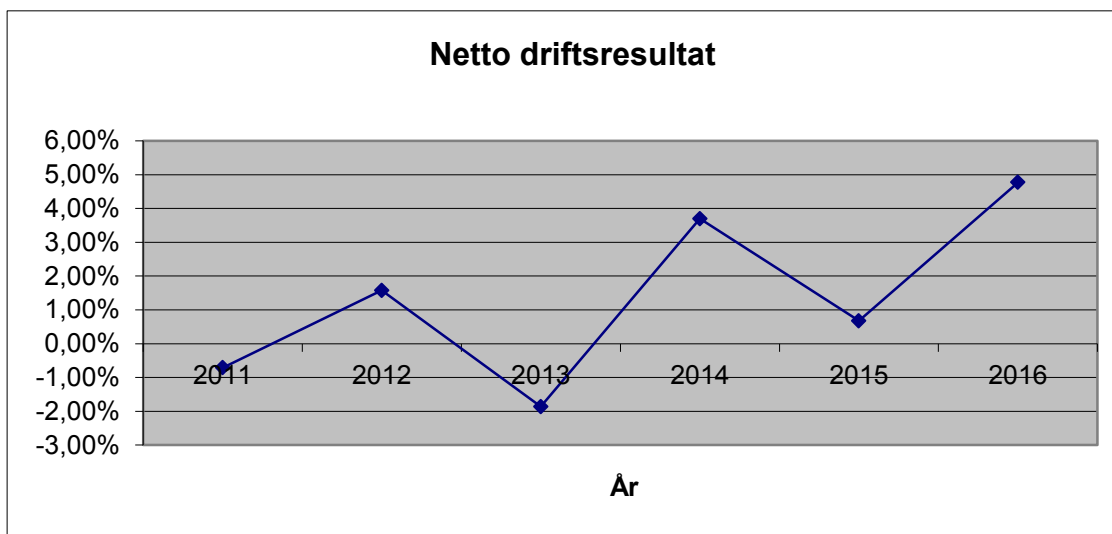
Økonomisk mål nr.1:

Budsjettert netto driftsresultat skal være minst 1,75 % av brutto driftsinntekter.

Netto driftsresultat ble kr 28.986.662,33,- i 2016, og utgjorde 4,78 % av kommunens driftsinntekter. Dette er et resultat som er bedre enn det som var forutsatt i opprinnelig budsjett. I 2015 hadde Nordre Land kommune et nettodriftsresultat på kr 3,9 mill., eller 0,7 %. Fylkesmannen anbefaler, med støtte fra Teknisk beregningsutvalg, at netto driftsresultat over tid bør ligge på minst 1,75 %. Netto driftsresultat for alle landets kommuner utenom Oslo var i 2016 4,0 %, mens snittet i Oppland var 3,6 %.

For at tallene for Nordre Land kommune skal være sammenlignbare med tallene for Landet utenom Oslo og Oppland, er det mest riktig å korrigere Nordre Land kommunes netto driftsresultat for amortisering av premieavviket for 2015. Dette fordi Nordre Land kommune amortiserer premieavviket på ett år, mens de aller fleste kommuner amortiserer over en lengre tidshorisont (se for øvrig kap. 1.1). Korrigert netto driftsresultat for Nordre Land kommune er kr 25 mill., noe som utgjør 4,13 %. Det korrigerte netto driftsresultatet for Nordre Land kommune er bedre enn landet utenom Oslo, og vesentlig bedre enn snittet i Oppland.

Figuren nedenfor viser utviklingen i netto driftsresultat siste 6 år:

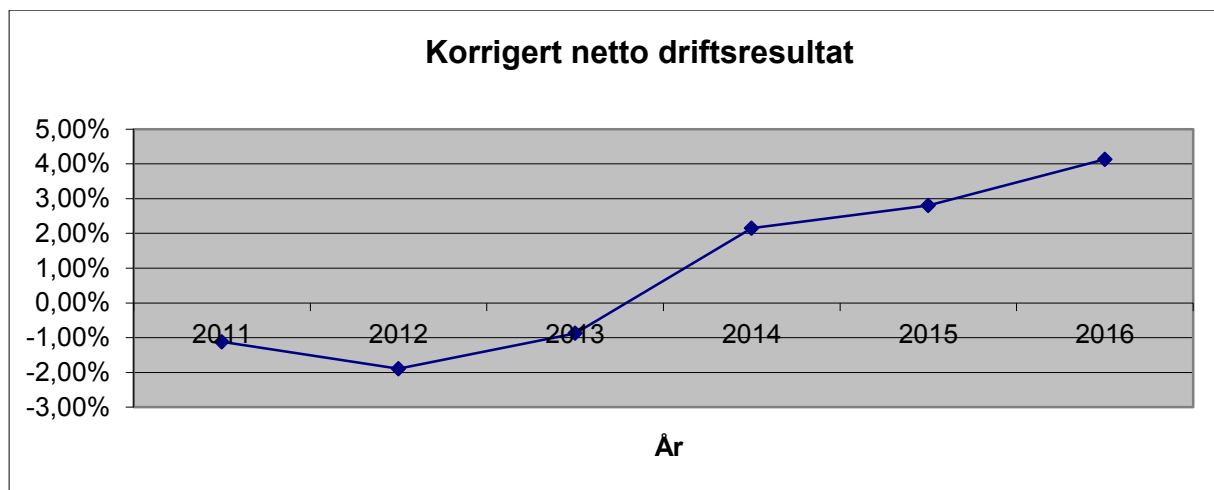

Som man ser av grafen har Nordre Land årene 2012, 2014 og 2016 et netto driftsresultat på linje med eller høyere enn Fylkesmannens anbefalinger, mens det for 2015 altså ligger noe lavere og i 2011 og 2013 var det negativt. En kommune som over tid har et lavere netto driftsresultat enn anbefalt, er vurdert til ikke å ha en bærekraftig økonomi på lang sikt.

Frem til 2014 lå det i netto driftsresultat også inntektsføringen av momskompensasjonen fra investering. Dette var med på å bedre netto driftsresultatet, siden dette kom som en inntekt i driftsregnskapet. I år med store investeringer påvirket dette nettodriftsresultat vesentlig, og gav et vesentlig bedre resultat enn det som var reelt.

I tillegg er premieavviket et forhold som påvirker netto driftsresultat i stor grad. I år med store premieavvik vil også dette forholdet utgjøre vesentlig påvirkning på netto driftsresultatet. Siden positive premieavvik skal amortiseres påfølgende år, vil premieavviket påvirke både i positiv og negativ retning. Et mer korrekt bilde av resultatet av den rene driften i kommunen, altså et netto driftsresultat korrigert for premieavvik (og momskompensasjon fra investering frem til 2014), viser et korrigert netto driftsresultat for 2016 på kr 25 mill.

Figuren nedenfor viser utviklingen i korrigert netto driftsresultat siste 5 år:

Korrigert netto driftsresultat gir et riktigere bilde av resultatet i driften til en kommune. For Nordre Land kommune er korrigert netto driftsresultat bedre enn det ukorrigerte i 2013 og 2015. I 2011 gjør korrigerings for momskompensasjonsinntektene fra investering at korrigert netto driftsresultat blir enda mer negativt. I 2012 var det store inntektsføringer knyttet til premieavviket, og korrigert nettodriftsresultat i 2013 og 2015 ender på en bedring som følge av korrigerings av premieavviksutgiftsføringen. For 2014 er korrigert nettodriftsresultat dårligere som følge av korrigerings for inntekter som følge av stort positivt premieavvik. For 2016 er korrigert nettodriftsresultat noe svakere som følge av inntektsføring av et netto premieavvik på kr 3,7 mill. som avsettes til disposisjonsfond for finansiering av tilsvarende utgiftsføring i 2017. Sammenlignet med tidligere år er premieavvikets størrelse lite.

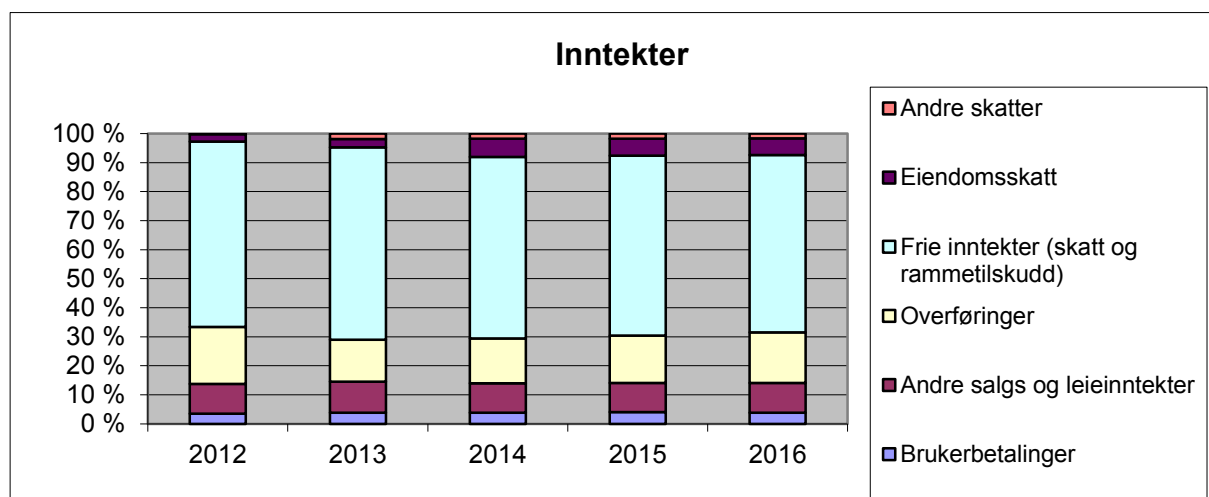
2.3 INNTEKTSUTVIKLING

	Regnskap 2016	Regulert budsjett 2016	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap 2015	Økning fra 2015 Nordre Land kommune	Endring fra 2015, alle kommuner i landet
Skatt	140.246.781,78	132.000.000	8.246.781,78	130.066.345,16	+7,7 %	+8,7 %
Rammetilskudd	225.357.230	228.009.000	-2.651.770	218.662.503		
Sum frie inntekter	365.604.011,78	360.009.000	5.595.011,78	348.728.848,16		

Nordre Land kommunes frie inntekter (skatt og ramme) ble i 2016 kr 365,6 mill. Dette var kr 5,6 mill. høyere enn regulert budsjett, og kr 16,8 mill. høyere enn regnskapet for 2015. Skatteinntektene ble betydelig høyere enn anslaget og over kr 8,2 mill. høyere enn det som opprinnelig lå inne som forventet for 2016. Skatteanslaget for kommune-Norge ble høyere enn forventningen i statsbudsjettet for 2017, der økningen fra 2015 var anslått til 8,7 % for landet totalt sett. Utviklingen av skatteinntekten i Nordre Land viser en økning på 7,7 %. Det meste av den nasjonale veksten i skatteinntektene skyldes at personlige skatteyttere foretok en tilpasning til skattereformen i 2016 ved å ta ut store utbytter i 2015.

Det at Nordre Land i stor grad følger den nasjonale veksten i skatteinntekten, gjør at inntektsutjevningen i rammetilskuddet for Nordre Land kommunes del blir noe redusert, og dette utgjør hovedgrunnen til at inntekter fra rammetilskuddet er lavere enn budsjettet.

Søylediagrammet nedenfor viser hovedgruppene av inntektene til Nordre Land kommune og hvordan disse har utviklet seg de siste fem årene:

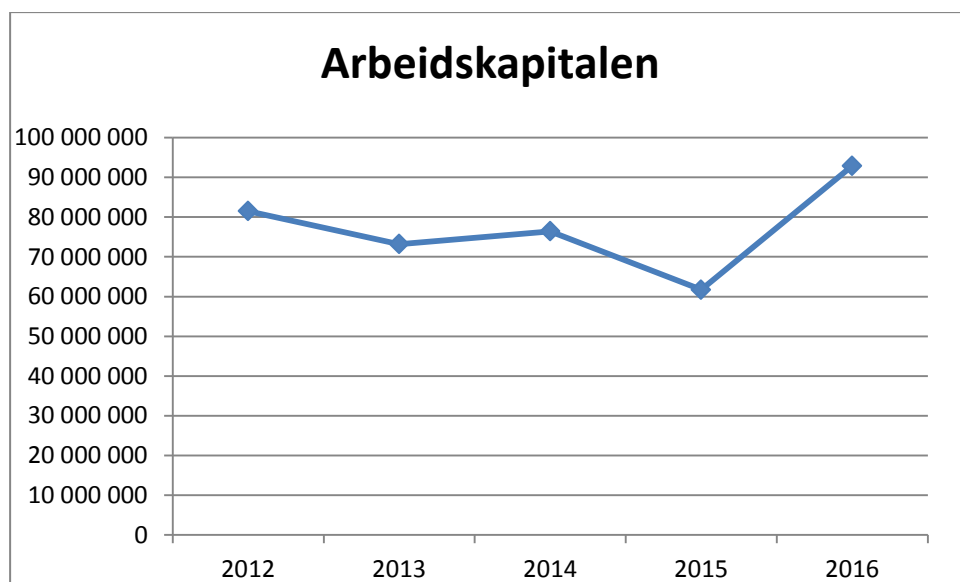

Som man ser av diagrammet er hovedinntektene til Nordre Land kommune knyttet til de frie inntektene. Videre er overføringer fra staten i form av refusjon sykepenger/fødselspenger, momskompensasjon og øremerkede statstilskudd viktige inntektskilder. Salgs- og leieinntekter, som hovedsakelig er knyttet til husleie, er den tredje største inntektsposten. Inntekter fra eiendomsskatt på verker og bruk og andre skatter, er nå den fjerde største inntektskilden. Inntektene fra brukerbetaling knyttet til for eksempel barnehage, SFO, opphold i institusjon, kommunale eiendomsavgifter osv. er stabil og utgjør rundt 3,9 % av inntektene.

2.4 ARBEIDSKAPITALEN

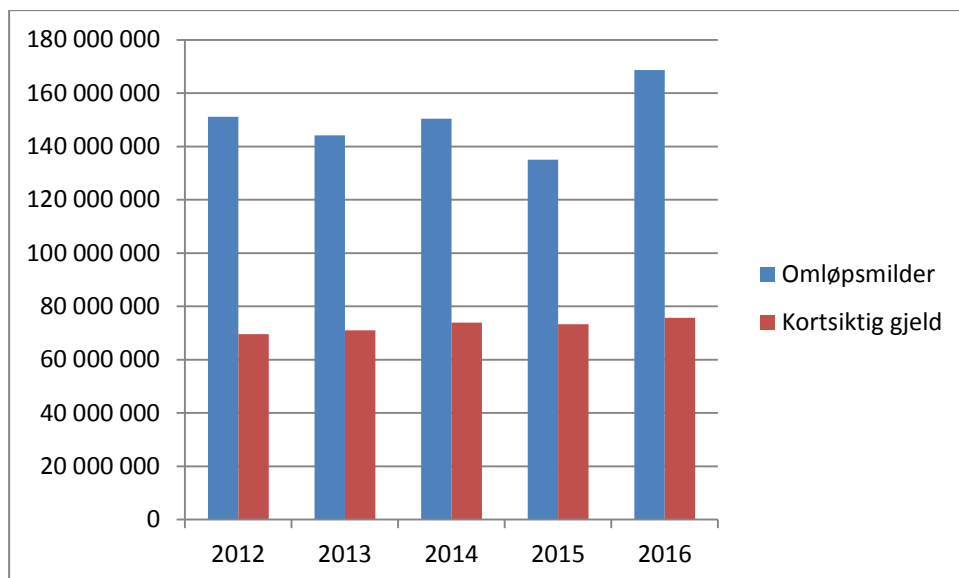
Kommuneregnskapet skal vise all anskaffelse (inntekter og innbetalinger) og anvendelse (utgifter og utbetalinger) av midler. Det betyr at kommuneregnskapet er et arbeidskapitalregnskap. Når anskaffelsen av midler er lavere enn anvendelsen, vil endringen bety at arbeidskapitalen er redusert i perioden.

For å regne ut arbeidskapitalen kan man se på forskjellen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Grafen nedenfor viser utviklingen i arbeidskapitalen de siste fem årene:

Av grafen ser man at arbeidskapitalen ble redusert i 2013 og 2015. At arbeidskapitalen ble redusert synliggjør at kommunen hadde større utgifter og utbetalinger enn de inntektene og innbetalingene som kom inn disse årene. Arbeidskapitalen er vesentlig styrket fra 2015 til 2016.

For å finne ut hvorfor arbeidskapitalen endres, må en se på forholdet mellom omløpsmidlene og den kortsiktige gjelden fra år til år. Grafen nedenfor viser utviklingen i omløpsmidlene og den kortsiktige gjelden, og synliggjør hvorfor arbeidskapitalen endrer seg:

Grafene ovenfor viser at omløpsmidlene varierer noe fra år til år, og fra 2015 til 2016 er det en god økning. Den kortsiktige gjelden varierer mindre fra år til år, men har en marginal økning fra 2015 til 2016. Med en betydelig økning i omløpsmidlene, er arbeidskapitalen styrket vesentlig i 2016. Arbeidskapitalen er økt med kr 31,19 mill. i 2016. Økningen i omløpsmidlene er i all hovedsak knyttet til økt beholdning innestående på bank og økt premieavvik. Endringer i arbeidskapitalen gir uttrykk for endringer i kommunens likvide situasjon.

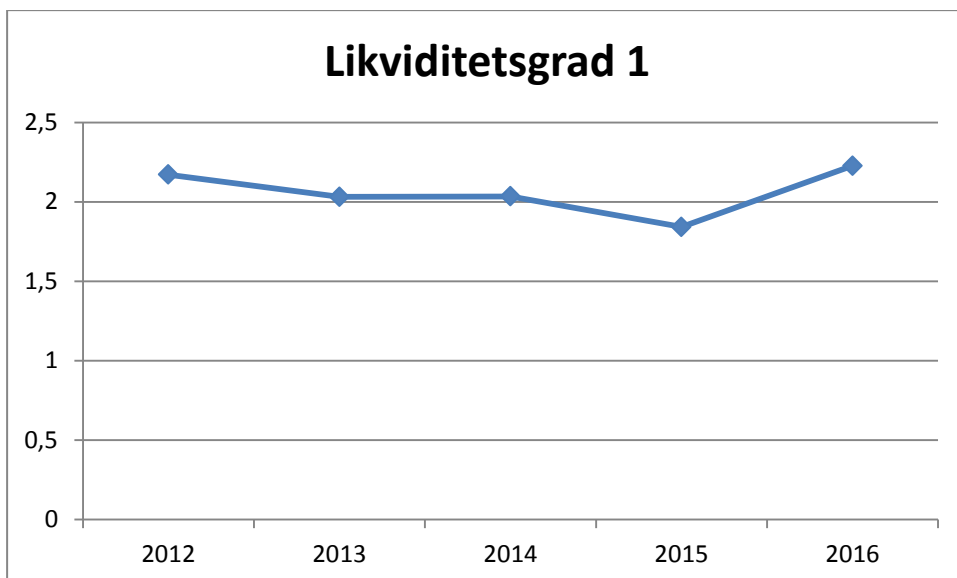
2.5 LIKVIDITET

Begrepet likviditet er knyttet til kommunens evne til å dekke sine kortsiktige forpliktelser og tar utgangspunkt i forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Nordre Land kommune har gjennom årene hatt en god og tilfredsstillende likviditet. Men år med store premieavvik og utstrakt bruk av fondsmidler, har gitt perioder med svakere likviditet.

Det er to nøkkeltall som benyttes for å bedømme likviditeten ved årsskiftet:

Likviditetsgrad 1 = omløpsmidler/kortsiktig gjeld

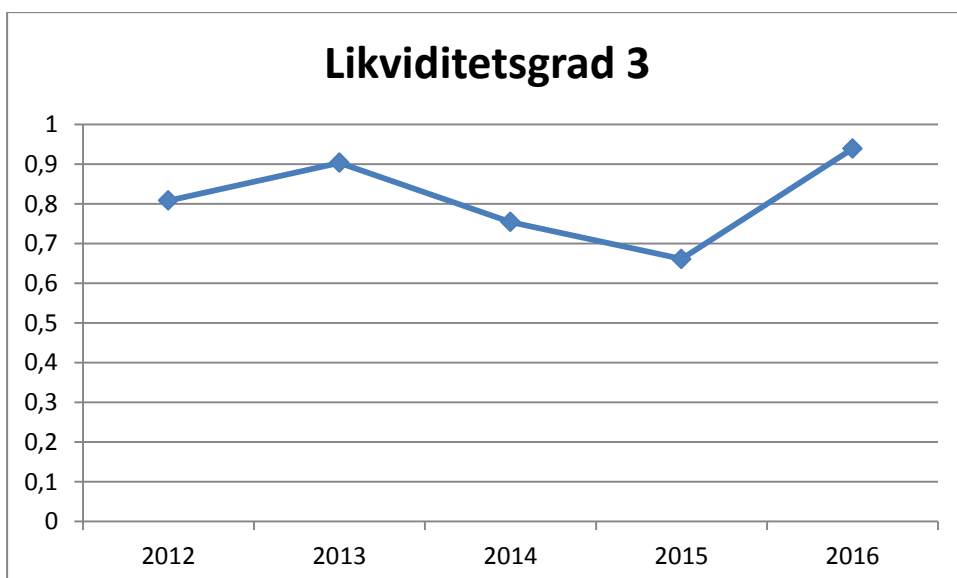
Her bør nøkkeltallet være større enn 2, fordi noen av omløpsmidlene kan være mindre likvide. Grafen nedenfor viser utviklingen i nøkkeltallet de siste fem år:

Likviditeten har gradvis hatt en negativ trend frem til 2015. En av hovedårsakene til nedgangen i 2015, er at kommunen har finansiere mye av sine investeringsutgifter med tidligere års ubrukte lånemidler, i stedet for å foreta nye låneopptak. Dette reduserer omløpsmidlene i form av redusert bankinnskudd. Nøkkeltallet har i hele perioden ligget rundt anbefalt nivå på 2. For 2016 er likviditeten styrket, og nøkkeltallet ligger igjen over anbefalt nivå.

Likviditetsgrad 3 = mest likvide omløpsmidler/kortsiktig gjeld

Her bør nøkkeltallet være større enn 33 % eller 0,33. De mest likvide omløpsmidlene er kasse, bank og markedsbaserte plasseringer som er klassifisert som omløpsmidler og sertifikater som kan omgjøres til kontanter fort.

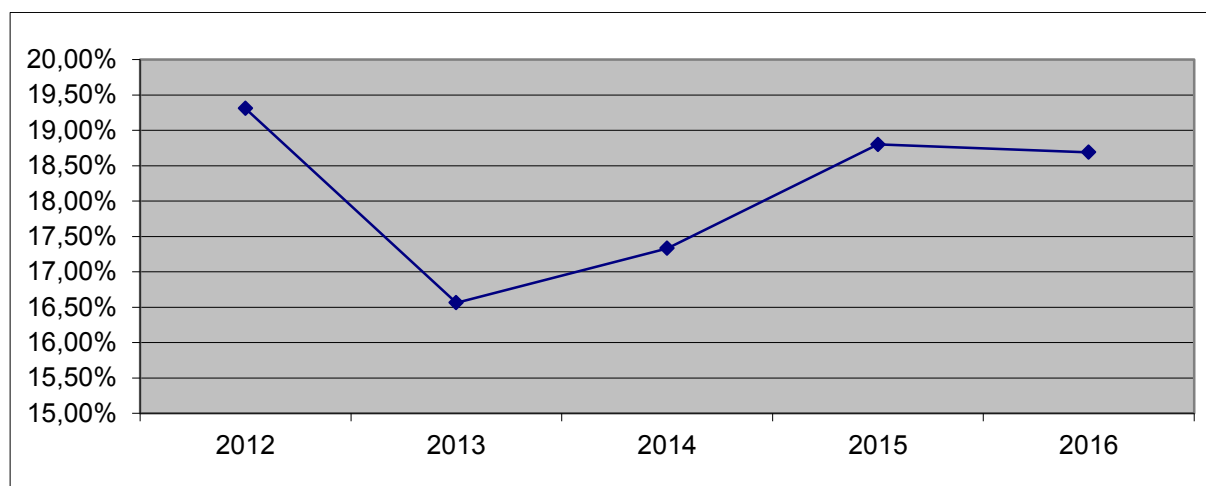

Som grafen ovenfor viser har likviditetsgrad 3 blitt svekket fra 2013 frem til 2015, men med en betydelig bedring i 2016. På tross av synkende kurve ligger nøkkeltallet over anbefalt nivå. Det er verdt å merke seg at den kortsiktige gjelden har økt lite siden 2013, mens det er vært en større reduksjon i likvide omløpsmidler, med en nedgang fra kr 64,0 mill. i 2013 til kr 48,4 mill. i 2015 og en tilsvarende styrking i omløpsmidlene i 2016. Nedgangen i ubrukte lånemidler, som nevnt i punktet over, var kr 7,1 mill. frem til 2015. Styrkingen av omløpsmidlene i 2016 er knyttet til en vesentlig forbedring av likviditeten, i form av innestående midler på banken. Ubrukte lånemidler økte med kr 2,6 mill. og utgjør noe av forklaringen. Også når det gjelder likviditetssituasjonen, har pensjon og premieavviket en vesentlig betydning. Dette bidro vesentlig i 2016.

2.6 SOLIDITET

Begrepet soliditet kan forklares som kommunens evne til å tåle tap. Gjeldsgraden og egenkapitalprosenten gir informasjon om soliditeten. Egenkapitalprosenten gir informasjon om hvor stor andel av kommunen samlede eiendeler som er finansiert med egenkapital. Resterende eiendeler er finansiert ved gjeld. Jo høyere egenkapitalprosent, desto bedre er soliditeten.

For 2016 er egenkapitalprosenten 18,69 %. Det er ingen måltall eller KOSTRA-tall for denne parameteren, men i det private næringsliv er en soliditet på mellom 10 - 25 % normalt.

Som man ser av grafen ovenfor sank egenkapitalprosenten frem til 2013, til 16,56 %. Eiendelene økte for hvert år samtidig som egenkapitalen ble redusert. Dette indikerer at Nordre Land kommune økte lånefinansieringen av sine eiendeler i denne perioden. Etter 2013 har egenkapitalprosenten snudd. Dette skyldes blant annet en moderat økning av kommunens lånegjeld og en marginal nedgang i den kortsiktige gjelden, samt at det i 2014 var en netto avsetning til disposisjonsfond, hovedsakelig grunnet avsetning av det positive premieavviket. I 2015 økte egenkapitalen vesentlig, og bidro til en styrking av soliditeten. Soliditetsgraden er noe redusert gjennom 2016. Dette til tross for en netto styrking av fondsmidler med ca. kr 17 mill. og et mindreforbruk på kr 17,9 mill. Hovedårsaken til dette er at eiendelene har økt mer enn egenkapitalen, ved at eiendelene har økt med 5,11 % mens egenkapitalen har økt med 4,47 %. I egenkapitalbegrepet ligger en reduksjon av kapitalkontoen, som skyldes en økning av lånegjelden gjennom at bruk av lånemidler som er nær det doble av betalte avdrag, samt at pensjonsforpliktelsen har økt mer enn pensjonsmidlene.

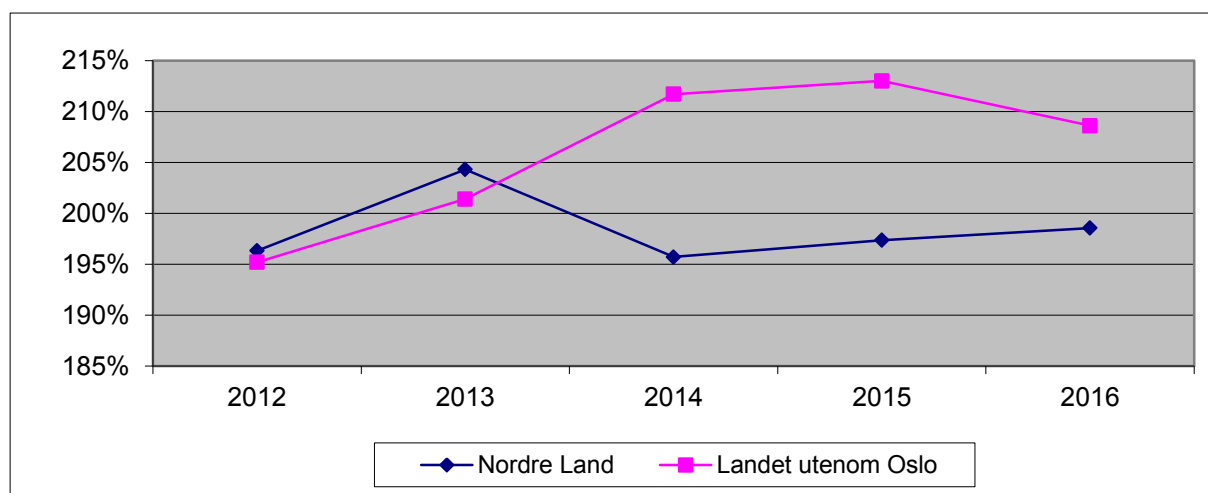
2.7 GJELDSGRAD

Langsiktig gjeld i % av brutto driftsinntekter er et uttrykk for kommunens gjeldsbelastning. Ordinære renter og avdrag på lån skal finansieres av driftsinntektene, og lånegjeld i prosent av driftsinntektene viser langsiktig gjeldsbelastning i forhold til inntektene. I brutto lånegjeld er all gjeld inkludert, også gjeld knyttet til selvkostområdene, startlån/formidlingslån og pensjonsforpliktelsen.

I Nordre Land kommune utgjør den langsiktige gjelden inklusive pensjonsforpliktelsen 196 % av brutto driftsinntekter i 2016. Gjennomsnittet for alle landets kommuner utenom Oslo er 208,6 %. For 2015 var det tilsvarende tallet for Nordre Land 194,9 %. Økningen i gjeldsgrad fra 2015 til 2016 kan forklares ved en kombinasjon av økning i kommunens driftsinntekter (4,75 %) mens den langsiktige gjelden har økt med 5,38 % (hvorav pensjonsforpliktelsen utgjør 4,99 %).

Årene frem til 2013 har trenden i Nordre Land vært at den langsiktige gjelden andelsmessig har økt mer enn inntektene. At gjelden øker mer enn inntektene som skal dekke renter og avdrag, gjør kommunen mer sårbar overfor renteøkninger. I 2014 og 2015 klart Nordre Land kommune å begrense låneopptaket gjennom å ha en større grad av egenfinansiering (bruk av avsetninger) og reduksjon av tidligere års ubrukte lånemidler, gjør at gjeldsgraden holdes lavt. Gjeldsgraden har vært svakt økende fra 2014, og økningen i pensjonsforpliktelsen har vært høyere enn økningen i inntektene. Dette betyr at annen langsiktig gjeld har økt tilsvarende mindre.

Grafen nedenfor viser utviklingen i nøkkeltallet for beregnet gjeldsgrad de siste fem årene:

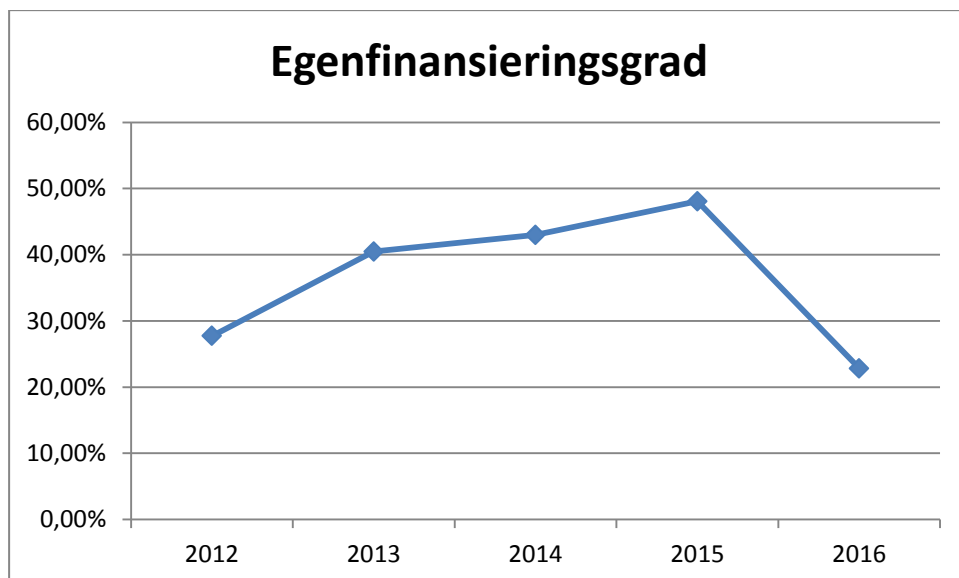

Gjeldsgraden i Nordre Land fulgte i stor grad landsgjennomsnittet frem til 2013. I 2014 ble gjeldsgraden i Nordre Land redusert, mens snittet av landets kommuner fikk en økning i gjeldsgraden. Etter det har utviklingen vært mye lik, men Nordre Land ligger langt under landsgjennomsnittet i gjeldsgrad.

2.8 EGENFINANSIERING AV INVESTERINGER

Investeringer kan finansieres med egne midler som stammer fra tidligere oppsparte midler i fond, inntekter i investeringsregnskapet, overført fra drift eller kommunen kan ta opp lån for å finansiere investeringer i varige

driftsmidler. Egenfinansiering av investeringer bidrar til å redusere behovet for å foreta låneopptak og dertil økte rente- og avdragsutgiftene på sikt. Grafen nedenfor viser utviklingen i egenfinansieringen av investeringsutgiftene de siste fem årene:

Som grafen viser finansierte Nordre Land kommune ca. 23 % av de totale investeringsutgiftene med egne midler i 2016, og 77 % med lån. Det er en høyere bruk av lånemidler enn de forutgående årene, og under målet for egenfinansiering av investeringer på 30 %. I KOSTRA er det en indikator knyttet til bruk av lån til finansiering av brutto investeringsutgifter. Landsgjennomsnittet for 2016 er en lånegrad på 58,8 %. Nordre Land kommune har i denne sammenligningen en lånegrad på 86,6 %.

3 AVVIK BUDSJETT-REGNSKAP

En kommune er budsjettstyrt, og det er i stor grad tilgangen/bevilgningen av midler som styrer aktiviteten. Avvik fra budsjett er den økonomiske faktoren som følges opp tettest i løpet av kvartalsrapportene til det politiske nivå og løpende i den administrative økonomistyringen. Det er vanskelig å treffe nøyaktig, men store avvik gjør at man må se nærmere på årsakene og om nødvendig forbedre den økonomiske kontrollen.

3.1 FELLESINNEKTER/FELLESUTGIFTER

Ansvar	Regnskap i år	Budsjett inkl. endring	Avvik
17112 Konesjonskraft	-4 103 740,49	-5 744 000,00	-1 640 259,51
17311 Andre næringsformål	-4 491 473,93	-4 430 000,00	61 473,93

Ansvar		Regnskap i år	Budsjett inkl. endring	Avvik
81111	Skatter	-140 246 781,78	-132 550 000,00	7 696 781,78
81121	Eiendomsskatt	-33 575 439,00	-33 000 000,00	575 439,00
82111	Statlige rammetilskudd	-225 357 230,00	-228 009 000,00	-2 651 770,00
82522	Kompensasjonstilskudd	-2 597 201,00	-2 800 000,00	-202 799,00
91111	Renter / omkostninger på lån	6 587 140,96	7 802 000,00	1 214 859,04
91112	Andre renter / omkostninger	-6 836 826,88	-6 700 000,00	136 826,88
92111	Avdrag på lån	16 224 122,00	16 509 000,00	284 878,00
93111	Disposisjonsfond	10 509 776,56	10 090 000,00	-419 776,56
93121	Bundne driftsfond	294 342,00	0,00	-294 342,00
96111	Disp.tidl.års ikke disp.res	-6 809 776,56	-6 810 000,00	-223,44
97111	Overf.til kapitalregnskap	1 750 000,00	1 750 000,00	0,00

- = *mindreinntekt eller merutgift*

+ = *merinntekt eller mindreutgift*

Ansvar 17112 Konesjonskraft er knyttet til inntektene fra salget av kommunens konesjonskraft, 39,886341 GWh. I 2016 ble konesjonskraftvolumet solgt til en pris knyttet til spotprisens månedsmiddle med et påslag på 3,3 NOK/MWh. Grunnet lave strømpriser er inntektene noe lavere enn budsjettert. Budsjettet la opp til en gjennomsnittlig strømpris på 25 øre pr. kWh, med fradrag av 10,6 øre pr. kWh i innskjøpspris (OED-pris). Beregnet gjennomsnittlig pris basert på inntektene for 2016 ble 20,89 øre pr. kWh.

På ansvar 17311 Andre næringsformål er det en merinntekt på utbytte fra VOKKS på kr 150.000,-. Budsjettert utbytte var kr 4,7 mill.

Nordre Land kommune hadde merinntekter på skatter sammenlignet med budsjett på vel kr 7,6 mill. Totalt hadde Nordre Land kommune en økning av sine skatteinntekter på 7,7 % mot en økning i landet på 8,7 %. En merinntekt på skatteinntektene vil medføre reduserte statlige rammetilskudd i form av redusert inntektsutjevning.

Eiendomsskatt gav en merinntekt i forhold til regulert budsjett på vel kr 0,5 mill. At eiendomsskatteinntektene ble noe høyere enn opprinnelig budsjettet, skyldes i hovedsak merinntekter sammenlignet med budsjett knyttet til eiendomsskatt på boliger og fritidseiendommer. Dette har sammenheng med at budsjettet for 2016 ble lagt basert på eiendomsskatteinntektene fra 2015. I disse inntektene lå det reduksjoner som følge av tilbakebetalinger etter klagebehandling, og i år uten tilbakebetalinger er derfor inntektene noe høyere. I tillegg til eiendomsskatt fra ca. 65 nye eiendomsskatteobjekter.

Statlige rammetilskudd gav en mindreinntekt sammenlignet med regulert budsjett på kr 2,6 mill. Dette har sammenheng med inntektsutjevningen som følge av økning i skatteinntektene.

Renter og omkostninger knyttet til Nordre Land kommune sine lån i Kommunalbanken, KLP og Husbanken ble kr 1,2 mill. lavere enn budsjettet. Dette skyldes lavere rente på innlåne enn budsjettet. Gjennomsnittlig flytende rente i 2015 ble ca. 1,91 %. Renteinntekter fra videreutlån Husbanken ble marginalt lavere enn budsjettet.

Lavt rentenivå gir også utslag på renter på bankinnskudd. Men på grunn av mer midler innestående på banken enn tidligere år, ble renteinntektene i tråd med budsjettet. Andre renteinntekter er knyttet til videreutlån til VOKKS og renteinntekter knyttet til kommunale krav ble noe høyere enn budsjettet. Gevinst fra finansielle instrumenter gav en merinntekt sammenlignet med budsjett på kr 170.000,- som følge av god utvikling i aksjemarkedet.

Avsetning til disposisjonsfond er ført i henhold til opprinnelig budsjett kr 3,7 mill. Regnskapsresultatet for 2015 er avsatt til fond, kr 5.559.776,56,- til generelt disposisjonsfond, kr 250.000,- til næringsfond og kr 1 mill. til Flyktingefond. Fondsavsetninger i tråd med budsjettet og ved gode regnskapsresultater ansees viktig for å søke å opprettholde et fondsnivå og netto driftsresultat som indikerer en sunn kommuneøkonomi. Det generelle disposisjonsfondet har fått en god styrking i 2016.

Ett annet element inn i samme bilde er gjennomføringen av overføringer fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet. For det første er dette en nødvendig overføring, da innbetalt egenkapitalinnskudd til KLP ikke kan finansieres på annen måte enn gjennom egenfinansiering. For det andre bedrer en slik overføring kommunens økonomiske stilling ved at egenkapitalfinansieringen, netto driftsresultat og gjeldsgraden bedres.

3.2 ENHETENE

Kap.	Resultatenhet	Regnskap i år	Revidert budsjett	Avvik R-B
11	Politisk styring	3 738 708,71	3 956 000,00	-217 291,29
118	Tilleggsbevilgninger	150 000,00	-37 000,00	187 000,00
119	Lønnsporten	0,00	0,00	0,00
12	Sentraladministrasjonen	29 232 616,59	31 511 100,00	-2 278 483,41
17	Næring	-8 518 125,42	-10 174 000,00	1 655 874,58
18	Kirke og trossamfunn	5 805 384,94	5 757 300,00	48 084,94
19	Pensjonsforhold	-7 480 608,18	0,00	-7 480 608,18
221	Dokka Barneskole	24 958 702,17	24 975 400,00	-16 697,83
222	Torpa barne- og ungdomsskole	19 190 082,88	18 802 900,00	387 182,88
223	Dokka ungdomsskole	14 255 845,73	14 133 600,00	122 245,73
224	Nordre Land læringssenter	-2 182 813,86	290 200,00	-2 473 013,86

225	Skoleskyss	3 408 390,09	3 289 000,00	119 390,09
233	Torpa barnehage	9 911 997,93	9 863 200,00	48 797,93
Kap.	Resultatenhet	Regnskap i år	Revidert budsjett	Avvik R-B
234	Dokka barnehage	20 078 512,26	20 437 100,00	-358 587,74
236	Nordsinni barnehage	4 652 474,22	5 236 700,00	-584 225,78
24	Sentrale midler skole og barnehage	2 958 623,25	2 745 200,00	213 423,25
29	Kulturskole	2 576 313,27	2 675 500,00	-99 186,73
31	Sosialkontor	8 029 524,73	8 344 500,00	-314 975,27
33	Familie og helse	44 899 226,69	43 821 800,00	1 077 426,69
35	Tilrettelagte tjenester	39 706 371,82	40 953 600,00	-1 247 228,18
36	Omsorg og rehabilitering	99 001 705,75	95 152 200,00	3 849 505,75
39	Samhandlingsreformen	14 781,00	10 000,00	4 781,00
44	Teknisk drift	40 027 051,69	44 048 000,00	-4 020 948,31
45	Vann og renovasjon	-4 711 542,05	-5 332 500,00	620 957,95
51	Kultur	7 714 390,48	7 821 300,00	-106 909,52
71	Plan Miljø Næring	4 644 551,24	5 223 614,00	-579 062,76
75	Bygg/oppmåling	24 418,84	213 286,00	-188 867,16
8 og 9	Renter/omkostninger lån	99 632,52	0,00	99 632,52
Sum		362 186 217,29	373 718 000,00	-11 531 782,71

- = mindreinntekt eller merutgift

+ = merinntekt eller mindreutgift

Området politisk styring inneholder utgiftene til de politiske organene, og området hadde et mindreforbruk på kr 217.000,-. Mindreforbruket er knyttet til noe mindreutgifter sammenlignet med budsjett på kontrollutvalg, samt inntekter knyttet til gjennomføringen av Folkeavstemningen i forbindelse med arbeidet med en eventuell kommunesammenslåing.

Lønnsporten som fordeles enhetene i tråd med inneværende års lønnsoppgjør. Den avsatte lønnsporten ble i sin helhet fordelt enhetene.

Mindreforbruket på rådmannskontoret/sentraladministrasjonen skyldes primært inntektsføring av vertskommunestilskudd asylmottak for enslige mindreårige, inntektsføring av avvikling av FOKSO samt vakanser og refusjoner for syke- og fødselspenger uten tilsvarende vikarinleie.

Området næring er kommentert under fellesinntekter og fellesutgifter.

Pensjonsforhold er fellesområdet der premieavviket inntektsføres og amortiseres, samt der avregningen av pensjon for hele kommunen regnskapsføres. Merinntekter på pensjonsområdet i 2016 er i hovedsak knyttet til avregningen av pensjon på kr 6 mill. Amortiseringen av premieavviket fra 2015 gav en inntekt på kr 0,63 mill. Premieavviket for 2016, kr 3,7 mill. + arbeidsgiveravgift ble avsatt til disposisjonsfond for dekning av utgiftsføringen i 2017.

Grunnskolene i Nordre Land har et samlet merforbruk på kr 0,49 mill. Dokka barneskole er i balanse, mens Torpa barne- og ungdomsskole har et merforbruk på kr 0,38 mill. og Dokka ungdomsskole på kr 0,12 mill. Dokka barneskole ender samlet sett i balanse på grunn av refusjon sykepenge, til tross for mindreinntekter SFO og flere endrede forhold rundt betaling og refusjon for fosterhjemsplasserte barn. Merforbruket på Torpa barne- og ungdomsskole skyldes nye utfordringer som er kommet i løpet av året, og som har resultert i nye

enkeltvedtak. Det er gjennom hele året jobbet for å gjøre merforbruket så lite som mulig, bl.a. ved beskjeden bruk av vikarer. Videre har bl.a. endret bemanningsnorm på SFO, bidratt positivt til at den delen av ansvarsområdet Torpa barne- og ungdomsskole har et resultat innenfor budsjettert ramme. Dokka Ungdomsskole har i realiteten hatt et større merforbruk enn resultatet viser som følge av at budsjettreduksjoner fra 2015 til 2016 ikke har latt seg realisere på grunn av endringer i elevmassen som i realiteten ga økte behov. Høyere refusjon sykepengene enn budsjettert samt bruk av fondsmidler har redusert merforbruket.

Nordre Land læringscenter har betydelige merinntekter på i overkant av kr 2,4 mill. Dette resultatet kan forklares med at de siste tre årene er bosatt flere flyktninger enn opprinnelig vedtak på 15 og at disse flyktningene er i de tre første årene av bosettingsperioden, da det overføres mest midler. I tillegg er det bosatt flere ved familiegjenforeninger, der mange av utgiftene allerede er påløpt for de allerede bosatte.

Barnehagene i Nordre Land kommune har samlet et mindreforbruk på nesten kr 0,9 mill. Den største enheten Dokka barnehage, hadde et mindreforbruk i 2016 på vel kr 0,35 mill. Mindreforbruket skyldes fastlønn, noe som fortrinnsvis kan forklares med vakanse i deler av stillinger. I tillegg har Nordsinni barnehage et mindreforbruk på kr 0,58 mill. begrunnet i nøktern drift hele året, fleksibilitet i personalet, foreldrebetaling utover budsjett og på grunn av vedtak om nedleggelse av avdeling Skogvang ble en del innkjøp avvendt. Torpa barnehage var nær balanse på tross av mindreinntekter knyttet til endringer i brukerbetaling styrt fra statlig hold, samt enkeltvedtak som medfører økte lønnsutgifter til assistent.

Sentrale midler til skole og barnehage er knyttet til barnehagekoordinator og skolekoordinator, samt satsningen på kompetanseheving i tråd med kommunedelplan for Nordre Land-skolen. Merforbruket på dette området skyldes betaling for barnehageplass i andre kommuner som ikke var budsjettert.

Kulturskolen har et mindreforbruk på ca. kr 100.000,-. Dette skyldes lavere lønnskostnader som følge av en midlertidig vikarløsning for danseundervisningen med færre og større dansegrupper første halvår. I tillegg ble det foretatt reduksjon i solosangstillingen andre halvår.

Området NAV/sosialkontor er NAV kommunal del. Enheten har samlet sett et mindreforbruk på 0,3 mill. Området økonomisk sosialhjelp har et merforbruk sammenlignet med budsjett i 2016, men det er i 2016 satt inn tiltak for å få en riktig oversikt over økonomisk sosialhjelp til bosatte flyktninger med botid mindre enn 5 år. For disse flyktningene mottar kommunen integreringstilskudd, og for 2016 er deler av integreringstilskuddet brukt til å dekke NAV sine utgifter på dette området. I tillegg er det jobbet med bruken av tiltak for personer på sosialhjelp. NAV har hatt et mindreforbruk sammenlignet med budsjett på kontordriften og som følge av prosjektmidler. Dette har samlet sett gitt et mindreforbruk i 2016.

Familie og helse har et merforbruk på ca. kr 1 mill. for 2016. På barnevern isolert er merforbruket kr 2,4 mill., men pga. mindreforbruk i de andre tjenestene ble merforbruket redusert til ca. kr 1 mill.

I 2016 har enheten gitt helse- og tolketjenester til opprettet asylmottak (LINK). Kommunens tilskudd for å finansiere disse tjenestene er innteksført på sentraladministrasjon med ca. kr 1,1 mill.

Det har også vært langvarig sykefravær både i PPT og ved helsestasjon som har ført til mindreforbruk.

Tilrettelagte tjenester viser et mindreforbruk på kr 1,2 mill. som følge av reduserte utgifter lønn på grunn av rask omdisponering av ansatte etter opphør av tjeneste. I tillegg har enheten merinntekter fra refusjon sykepengene enn budsjettert.

Omsorg og rehabilitering har et merforbruk på vel kr 3,8 mill. Det trekkes frem tre hovedårsaker til merforbruket. For det første har enheten hatt høyere sykefravær i 2016 enn i 2015, noe som gjør at innsparingskravet som lå i forventninger om varig lavere sykefravær ikke lot seg realisere. I påvente av ansettelse av sykehjemslege, ble legebehovet på Landmo dekket ved bruk av vikarbyrå. Dette medførte store merutgifter sammenlignet med budsjett, som var lagt basert på å ha en sykehjemslege ansatt i kommunen. Det

tredje forholdet som medvirket til merforbruket er brukere på Landmo som har hatt behov for en høyere bemanning enn det ble tatt høyde for i budsjettet for 2016.

På området Samhandlingsreformen er det ført en tilbakebetaling i forbindelse med endelig avregning medfinansieringsordningen for 2014, Nordre Land kommunes andel av den regionale samhandlingsprosjektstillingen, samt kjøp av 8 døgn for utskrivningsklare pasienter.

Teknisk drift og eiendom har et mindreforbruk i 2016 på kr 4 mill. Dette er i hovedsak knyttet til stort fokus på økonomi i drifta. Enheten har brukt mye egne folk på selvkost og på den måten spart utgifter på driftsbudsjettet. Det har vært et «snilt år» på vedlikehold av maskiner og utstyr, i tillegg til en fin vinter før nyttår med mindre snøbrøyting enn normalt.

Selvkostområdene endte samlet med et «underskudd» på ca. kr 0,6 mill. Avviket mellom regnskap og budsjett skyldes i all hovedsak utgifter kommunen har hatt ved beregninger og undersøkelser i Synnfjell Øst, blant annet når det gjelder vannkvalitet. Dersom kommunen på sikt tar vann og avløpsordninger i over Synnfjell Øst er det vedtatt dette skal være et eget selvkostområde.

For selvkostområdet vann, er selvkostgraden nær 100 %, for avløp, renovasjon og spredt avløp rundt 107 %. Mens det for områdene spredt avløp er selvkostgrader over 110 % og slamtømming nesten 120 %, og derav avsetninger til selvkostfond.

Kultur har et mindreforbruk som i hovedsak skyldes lavere lønnsutgifter enn budsjettet på biblioteket, noe som har sin årsak i at ledige vikariater ikke var fullt besatt. kan skyldes

Plan og næring har et mindreforbruk på kr 0,58 mill. Dette skyldes i hovedsak nedskjæringer i forbindelse med OU-prosessen, der enheten har redusert med en stilling. I tillegg har aktiviteten innenfor byggesak og oppmåling vært god, noe som har gitt gebyrinntekter ut over budsjett.

Selvkostområde plan er 100 %, for kart og oppmåling og byggesak er dekningsgraden henholdsvis 103 % og 101,5 %, mens det for spredt avløp er en dekningsgrad på 107,7 %.

4 REDEGJØRELSE FOR LIKESTILLING

Vi viser til vår visjon i arbeidsgiverpolitikken: *LandsByLivet – mangfold og muligheter*, med våre verdier: åpen, offensiv og ansvarlig. Nordre Land kommune skal ha attraktive arbeidsplasser, hvor innbyggere og besøkende skal oppleve oss som rause, åpne og inkluderende.

Å fremme mangfoldighetsperspektivet er en kontinuerlig prosess som må utøves på alle arenaer og i all tjenesteyting i kommunen.

TILTAK FOR Å FREMME LIKE STILLING OG HINDRE DISKRIMINERING:

- Nordre Land Kommune har i sin tilsettingsprosedyre nedfelt at begge kjønn ønskes representert på arbeidsplassene. Dette skal også gjenspeiles i forhold til utvelgelse til intervju til ledig stilling. Det gjelder også etnisitet og nedsatt funksjonsevne.
- Tilsettinger skjer etter kvalifikasjonsprinsippet, men i henhold til Hovedtariffavtalens bestemmelser § 2.2 skal det når begge kjønn står kvalifikasjonsmessig likt, foretrekkes kvinnelig søker når dette kjønn er underrepresentert.

- Det er nedfelt i rutineene for tilsetning at uønsket deltid alltid skal vurderes i forhold til kvalifikasjonsprinsippet før ekstern utlysning.
- Det er videre fokus på likelønn ved rekruttering. Fastsettelse av lønn utover tariff avgjøres sentralt, slik at det er mulig å holde fast ved denne policyen.
- Fokus på likelønn i lønnsforhandlinger, uavhengig av sentrale føringer. Dette gjelder stillinger på alle nivåer, fra assistenter, fagarbeidere, høgskole til lederavlønning.
- Barnehagene har arbeidet målrettet for å rekruttere menn. For å gjøre disse stillingene mer attraktive, også for menn, ble det ved lokale lønnsforhandlinger i 2014 fremforhandlet lønnstillegg for pedagogiske ledere. (Ingen sentral pott til lokale forhandlinger i 2015 og 2016).
- Også i typiske kvinnedominerte yrker har det ved lokale forhandlinger vært prioritert lønnstillegg for for eksempel fagarbeidere, sykepleiere og kontaktlærere. (Ingen sentral pott til lokale forhandlinger i 2015 og 2016).
- Det gis et seniortillegg på kr 7.000,- per år for ansatte for aldersgruppen 64-66 år som ikke tar ut avtalefestet pensjon, AFP. (Forhandlet i år 2000, gjelder ikke lærere).
- For lærere og adjunkter i aldersgruppen fra 55 år gis det nedsatt leseplikt.
- Ansatte fra 60 år blir hvert annet år invitert til en kursdag, med blant annet informasjon om pensjonsrettigheter, fysisk aktivitet i hverdagen eller andre temaer det er meldt interesse for. I 2016 deltok 36 stk. på denne dagen.
- Etterstreber universell utforming av arbeidsplassene og tilrettelegging for arbeidstakere som er syke eller står i fare for å bli syke
- Egen stilling som HMS rådgiver.
- Innvilger omsorgspermisjoner i stor grad, tilrettelegger for gunstig arbeidstid og stillingsstørrelser, fleksitid.
- Rutiner for intern varsling om kritikkverdige forhold, for eksempel mobbing og trakassering.
- Coaching og fadderordning for nytilsatte medarbeidere.
- Nedfelt policy for å hindre mobbing og trakassering i dokumentet Arbeidsgiverpolitikk og Etske retningslinjer.
- Informasjon i seminarer for ledere, verneombud og tillitsvalgte om lovbestemmelser om å fremme likestilling, hindre diskriminering pga. alder, etnisitet og nedsatt funksjonsevne.

KULTURBYGGING – NÆRVÆR, ARBEIDSGLEDE OG MEDARBEIDERSKAP (K-NAM)

I 2015 startet vi opp et nytt treårig prosjekt, **Kulturbygging – nærvær, arbeidsglede og medarbeiderskap (K-NAM)**

Som et ledd i dette prosjektet har det i 2016 blant annet vært fokus på heltidskultur i Helse og Omsorg med målsetting om:

- Gjennomsnittlig stillingsstørrelse på 70 % i Helse og Omsorg innen 2020.
- Arbeidet med heltidskultur skal gi bedre tjenester gjennom optimal ressursutnyttelse og økt kompetanse ved sykefravær.

Med måloppnåelse i disse to punktene, vil kommunen være på god vei mot flere av målene som er satt for hovedprosjektet;

Nordre Land kommune har et høyt nærvær, og yter gode tjenester til innbyggerne. Vi har ansatte som har meningsfylte arbeidsoppgaver og arbeidsglede. Våre ansatte blir sett, hørt og verdsatt, og de stilles krav til i hverdagen. Vi har en kultur der medarbeiderskap og lederskap er viktige for å skape en godt fungerende organisasjon.

Økte muligheter til å oppnå ønsket stillingsstørrelse.

Medarbeider gis mulighet for faglig og personlig utvikling.

I prosjektperioden har det vært utprøvd alternativ arbeidstidsordning ved en avdeling i tjenesteområdet. Dette har så langt ført til bedre tjenester, økt kompetanse på helg, de ansatte jobber færre helger og gjennomsnittlig stillingsprosent vil bli økt i ny turnus i 2017. Det oppfattes at det gir bedre kontinuitet, oversikt og flyt i arbeidsoppgaver når 2 ansatte jobber sammen hele helgen.

Det har også vært gjennomført kortseminar med seniorforsker Leif Moland fra Fafo i mai, der 45 ansatte fra Tilrettelagte Tjenester deltok. Foredraget hadde overskriften «Hvordan kan Nordre Land utvikle flere hele (store) stillinger? Vil dere egentlig ha det?» Dette bidro til forankring av arbeidet med heltidskultur hos de involverte medarbeiderne, ledere i helse og omsorg og toppledelsen. Folkevalgte var også invitert, men deltok ikke.

Tjenesteområdet vil arbeide videre med å vurdere etablering av bemanningsenhet/ressurspool. Vurdere flere avdelinger for utprøving av alternative arbeidstidsordninger. Dette er eksempler på tiltak som bør stå i første rekke i arbeidet med Heltidskultur utover i 2017.

STILLINGSSTØRRELSE

I forhold til stillingsstørrelse har vi i år hatt spesielt fokus på helsesektoren.

Pr. 31.12.2016	Menn	Kvinner
Gjennomsnittlig stillingsstørrelse fast ansatte alle stillinger	85,34 %	73,58 %
Gjennomsnittlig stillingsstørrelse sykepleier/spesialsykepleier	88,6 %	78,5 %

Fagarbeidere, hjelpeiere, spesialhjelpepleiere, helsefagarbeidere	89,1 %	67,7 %
Assistent og pleiemedarbeider	59,1 %	53,5 %

LØNN

For 2016 har vi valgt å se på tall for de lønnskapitlene hvor det kun er lokal lønnsdannelse. I lønnskapitlet hvor det er sentrale forhandler vil lønnsforskjeller i all hovedsak dreie seg om ulik ansiennitet og for eksempel utdanningsnivå. Det er derfor interessant for oss å se på de lønnskapitlene hvor det kun er lokal lønnsdannelse.

Differanse gjennomsnittlig årslønn i prosent. Pr. 31.12.2016	Menn
Hele Lønnskapittel 5 (f.eks. ingeniører og ulike rådgivere, men ikke inkludert leger og psykolog)	+ 2,95 %
Ingeniører	+ 0,13 %
Enhetsledere	+ 1,05 %
Personalledere (Ikke inkludert enhetsledere)	+ 0,21 %

KJØNNBALANSE PÅ LEDERNIVÅ

Kjønnbalanse Ledernivå pr. 31.12.2016	Menn 2016	Kvinner 2016	Menn 2015	Kvinner 2015	Menn 2014	Kvinner 2014
Rådmannsgruppe	50 %	50 %	60 %	40 %	60 %	40 %
Enhetsledere	36 %	64 %	43 %	57 %	43 %	57 %
Øvrige pers.ledere	21,5 %	78,5 %	14 %	85 %	15,5 %	84,5 %

Øvrige nøkkeltall finnes i Note 23b i Årsregnskapet.

5 ETIKK

Vi jobber for å sikre høg etisk standard i vår tjenesteyting. Vi har nedfelt egne etiske retningslinjer, som gjelder både folkevalgte og ansatte i Nordre Land kommune. Vi har egne ansatte som underviser i etikk med tilhørende gruppearbeid og refleksjon på introduksjonssamlinger for nytilsatte og i personalseminarer for ledere, verneombud og tillitsvalgte. Vi gjennomfører etiske og verdibaserte refleksjoner på arbeidsplassene relatert til Etske retningslinjer og verdiene i arbeidsgiverpolitikken. Vi ser at vi stadig kommer opp i situasjoner med etiske dilemmaer, som viser at vi kontinuerlig må arbeide med emnet.

6 INTERNKONTROLL

Internkontroll – eller egenkontroll – kan i vid forstand defineres som kommunens egne organers og rådmannens (ansattes) kontroll med at kommunens virksomhet skjer i samsvar med lover og regler og lovlig fattede vedtak. Dette til forskjell fra ekstern kontroll utøvd av for eksempel statlige myndigheter, pressen, med flere. Internkontrollen har mange aktører - kommunestyret, kontrollutvalget, revisor og rådmannen.

Det er rådmannen som etter kommuneloven § 23.2 har det daglige ansvaret for å etablere og følge opp internkontrollen, og skal etter loven ha «betryggende kontroll», men alle folkevalgte og ansatte bør samtidig føle et ansvar for dette.

I Nordre Land kommune er det innført kontrolltiltak med regler og rutiner for oppfølging og rapportering. Noen av de viktigste er:

Kommunestyret: Årsmelding, årsregnskap, periodisk rapportering (økonomi), saker oversendt fra kontrollutvalget, reglementer.

Kontrollutvalget: Årsregnskap (og årsmelding), forvaltningsrevisjonssaker, enkeltsaker.

Revisjonen: Løpende regnskapsrevisjon, forvaltningsrevisjon.

Rådmannen: Avviksrapportering – på virksomhetsnivå, HMS-rapportering.

Enhetene må rutinemessig rapportere sin aktivitet med internkontroll i kvartalsrapportene. Det gjennomføres, etter rådmannens vurdering, mye godt internkontrollarbeid i de ulike enhetene i kommunen. I løpet av 2016 er det totalt rapportert om 359 avvik fra tjenestene, der Omsorg og rehabilitering og Tilrettelagte tjenester står for henholdsvis 207 og 116 avvik. Av de registrerte avvikene er 4 definert som alvorlige avvik. I tillegg til tallene ovenfor har enheten Familie og Helse rapportert om mange avvik om fristbrudd og utarbeidede planer innen barnevernstjenesten. Dette er ytterligere dokumentert gjennom avviket gitt av Fylkesmannen gjennom tilsynet som ble gjennomført på slutten av 2016.

I tillegg har skolene hatt tilsyn fra Gjøvikregionen Helse og miljøtilsyn (GHMT), som har gitt avvik på skolenes internkontrollsystemer, blant annet innen beredskapsplaner, der GHMT har påpekt både bygg-tekniske og planmessige avvik.